

'... ומאחר שאינו שייך למקבל, אם כן אין הנאה זו ראויה לו כלל, שאינה מחלקו ושורש נפשו, ועובר בזה על 'לא תחמוד' כשיחמוד ליקח דבר שאינו שייך לו. ועל ידי זה יוכל לפעמים לאבד גם השייך לו, כמשפט החומד מה שאינו שלו — דגם מה שיש לו לקחו ממנו, (כמו שאמרו בסוטה ט.) וכגמלא דאזיל למתבע קרני (בפרק חלקי). ופעמים יוכל ליטול בזה חיותו ח"ו, וכמו שכתוב ושווא מתנת יחיה. ובחולין מד: 'לא בעי מר דאיחי' — דכל קניני האדם הם לצורך קיום חיותו בעולם הזה, וחלקי חיותו מתפשטים בהם, כידוע בסוד נפשם בהם תתעטף, ועל כן כל אחד קניניו הם כפי מה שבכח התפשטות חיותו וחלקי נפשו, ובמתנה דאפשר שיקבל קנין שאין שייך לו, הרי הוצרך להתפשט חלק מחיותו במה שאין שייך לו, ובזה חיותו אפשר שיתמעט.

ובמגילה (כת). איתא 'במה הארכת ימים... לא קבלתי מתנות' ונראה דאין רצה לומר דזה גורם אורך יותר מהקצוב... ומכל מקום גם זה אמת, דמקצר, וכמפורש בסוטה (מז): משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. וכוונת כפל הלשון...!

(מתוך 'ישראל קדושים, עמ' 34-35, ע"ע"ש).

'... ובענין שאלתו — בגדר 'שווא מתנות יחיה' שהובא כמה פעמים בש"ס, והוא מבואר בשו"ע חו"מ סו"מ רמט מדין מדת חסידות. ובלשון הטור (שלא העתיק המחבר): מדת חסידות שלא לקבל מתנה משום אדם. עד כאן. והיינו שהוא מדת חסידות בלי יוצא מהכלל, אפילו לקבל מצדיקים וקרובים — עיין חולין ז: ושם מד: ועיין מגילה כט. וקדושין נט. ומחולין ז: משמע אפילו מאביו. אמנם אם מתיקרים בו במה שנקרא שמו עליהם, איתא בחולין מה: דאין זה בגדר מתנה אלא הנאתם הוא, כמו שכתב רש"י שם. וכזה הנהגון של כבוד-תורתו, דאף שאין כב' מטריח עבור המוסד, אבל עצם הדבר להיות נקרא שמו עליהם, הנאה היא בשבילם, ועבור הנאה הזאת הם משלמים, וכב' מותר לקבל. ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שווא מתנות יחיה — ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה, אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ'. (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט)

'לא מר נחית לה ולא מר נחית לה ומתיתקריא ארעא דרבנן' —

'... ואם היו דבקים בה' אלקים חיים, צריכים להיות כל מעשיהם באמונה, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו, ואדרבה, להתרחק כמטחוי קשת בספק ממון חבירו, וכמעשה דרב גידל שהיה מהפך בארעא עד שאח"כ לא רצו שניהם ליקח אותה ומתקרי ארעא דרבנן — מפני שהיו יראים מספק גזל, וכשם שארז"ל אדם אחד נאמן באיסורין כו' מהראוי להיות בדיני ממונות שיהא כ"א שואל דרך שאלה לחכם, אולי הממון של חבירו וירחק ממנו...!'

(פרי הארץ' לרמ"מ מוויטבסק — דברים).

דף ס

'מהו דתימא האי לישנא משמע תנאה ומשמע חזרה ותיבעי גיטא מכל חד וחד, קמ"ל' — אין הפירוש שירדו חכמים לסוף דעתן של בריות, שכולם אומרים כך משום תנאי או כולם משום חזרה

— אלא נסתפק להם לחכמים מהי עיקר משמעות הלשון, הלכך אף על פי שזה אומר לכך נתכוונתי וזה אומר להפך נתכוונתי, אנו אין לנו לדקדק אלא אחר עיקר הלשון ומשמעותו, שהרי כוונת המקדש אינה נשמעת לעדים אלא משמעות לשונו בלבד. (רשב"א. וע' כיו"ב במובא לעיל ו. בלשונות המסופקים אם משמעותן לקדושין או למלאכה).

'עולא אמר רבי יוחנן: אפילו מאה תופסין בה' — כתב הריטב"א בשם רבו: שיור זה שאמר רבי יוחנן, אינו אמור אלא לענין קנין ותפישת קידושין של אחר, אבל לענין זנות הרי היא ככל אשת-איש ואסורה על כל העולם. ואפילו לאותם אנשים שקידשוה אפשר שאסורה עליהם, [ואתאי כאביי הסובר קידושין שלא נמסרו לביאה — הווי קידושין. וכן הלכה], שהרי אין אשה אחת ראויה לכמה אנשים. (וכ"מ בתורי"ד).

א. נראה שדבריו הולכים בשיטת חכמים [שהלכה כמותם] ולא אליבא דרבי אליעזר (גיטין פב) לענין קידושי חוץ, שלשיטתו מצינו אשת איש המותרת לשנים, בשיור, כמבואר בסוגיא שם.

ב. אין מבואר בדברי הריטב"א האם דינה לגמרי כאשת איש והבא עליה במיתה, או שמא אין נהרגים עליה לפי שאינה קנויה כולה. ובספר אילת השחר כתב בשם הריטב"א 'איסור כרת'. ונראה שאין הכוונה לכרת ממש, שבריתב"א לא מוזכר מזה מאומה, אלא שם האיסור שיש כאן הוא של איסור כרת, אך שמא אינו איסור מלא, וכן בשוגג ליכא קרבן חטאת. רצ"ע.

וכן בגירושין, כשאמר לה 'הרי זה גיטך מעכשיו ולאחר שלשים' — אסורה, כי גם מקצת-אישות יש בכחו לאוסרה על כל העולם. (חזון איש נז, ג. וכן משמע מתשובת רבי עקיבא (גטין פג). גבי גירושי חוץ — 'הרי שהיה זה שנאסרה עליו כהן... יעו"ש. ונראה שאם זינתה אין דינה במיתה).

נחלקו ראשונים על גדרם של קידושין הללו; יש אומרים שהאשה מקודשת מעכשיו, והרי זה כמשייר בקידושין את כל מי שיקדשה תוך ל'. ולפי דעה זו, גם אם נקרע שטר הקדושין בתוך שלשים — מקודשת. (עפ"י ראב"ד ורשב"א).

ויש סוברים שקידושין אלו מתחילים לחול עתה, ואינם נגמרים לחול על סוף ל', וצריך שיהא השטר קיים בסוף ל' (תוס' יבמות צג. ועוד ראשונים). ועוד מבואר בתוס' (להלן סג.) שיכולין לחזור מהקידושין במשך שלשים יום אלו. [וצ"ל שכשנתקדשה לאחר, אין כאן חזרה מקידושי הראשון. ע' חזו"א]. ואם מת בתוך ל' — לדעת התוס' אין כאן קידושין כלל. ואילו מדברי הרשב"א מבואר שחייבת ביבום או בחליצה, כי לשיטתו יש כאן קידושין גמורין אלא ששייר את כל מי שיקדשנה בתוך ל'. ולדעת הרשב"א אפילו אם אמר 'מהיום ולאחר מיתה' — חלו קידושי כולם לרבי יוחנן, כי בעצם חלו הקדושין מחיים, עם שיור לאפשרות קידושין אחרים, כאמור.

[ושמא במחלוקת זו תלויה השאלה באחד שקידש 'מעכשיו ולאחר שלשים' ובא אחר וקידשה 'מעכשיו ולאחר ארבעים יום', שהרשב"א כתב שלרבי יוחנן תופסים בה גם קידושי שני. ואעפ"י שגמר קידושיו חל לאחר שכבר נגמרו קידושי ראשון — אך כיון שבעצם הקידושין חלים מיד, עם שיור מסוים, הלכך חלו קדושי שני מאחר וקידש בתוך זמן הראשון. ע' חזון איש שם; אגרות משה אה"ע ח"א קסז].

מדברי הראשונים נראה שלדעת החולקים על ר' יוחנן, גם אם יפרש שקנינו יתחיל מעכשיו וייגמר לאחר ל', ובא אחר וקדשה — אין תופשין קידושי שניהם.

(ואעפ"י שבגמרא לעיל (ז): משמע שהאומר לאשה 'יתחילו קידושין היום וייגמרו לאחר זמן' — מקודשת. יש לומר שאפשר שלא נחלקו על ר"י אלא כשבא אחר וקדשה, אבל אם לא קדשה אחר, הכל מודים ששייך לפעול קידושין בצורה כזו. חו"א).

ולרבי יוחנן, אף על פי שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת — כאן שונה, שאין זה כ'חצי אשה' אלא 'חצי קנין' (עפ"י ראב"ד). ויש מתרצים: דוקא בחצי אשה אינה מקודשת מפני ששייר בקנינו אבל כאן לא שייר. (תורא"ש. נראה פשוט שאין כוונתו לחלק בתוצאה, ששם חציה אינה מקודשת ואילו כאן מקודשת בכולה, שהרי גם שנים המקדשים ביחד אשה אחת, כל אחד חציה אחר — אינה מקודשת, אלא ההבחנה היא בגוף מעשה הקדושין, האם הוא מתייחס על חצי אשה או מתייחס לכולה).

נחלקו ראשונים האם הלכה כרבי יוחנן (כן פסק רבנו חננאל) או כרבי. (כן פסק הרי"ף. ואף על פי שהלכה כרבי יוחנן כנגד רב ושמואל, מסוגיות אחרות נראה שהגמרא נוקטת כרב — ע' רמב"ן ועוד).
ע"ע בספר שיעורי דעת (טלז) — ח"א 'מאמר קדושת התורה' — בענין קידושין 'המתרקמים' והולכים במשך זמן.

(ע"ב) 'כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, ופליגי רבנן עליה' — ע' במובא לעיל ח מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, בבאור מחלוקת זו; כיצד לדון לשון סתמית של תנאי, שאין משמעותה מורה אם כוונתו ל'מעכשיו' או רק לכשיקויים התנאי — האם כל עוד לא פורש אחרת יש לדון שהמעשה חל מיד, או שמא להפך, כל עוד לא פורש 'מעכשיו' אין המעשה חל אלא בקיום התנאי. ואין זו מחלוקת במשמעות לשון 'על מנת'. ע"ש בהשלכות הנובעות מהסבר זה. וע"ע בחידושי הנצי"ב כאן.

זניחוש שמא יש לו... הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק' — יש להבין, מדוע אינו נאמן לומר 'אין לי' ולא יחולו הקידושין, שהרי לפי דבריו אינה מקודשת, ואין כאן חזקת איסור המתנגדת לעדותו. ועוד, הלא יש לו נאמנות משום שבידו לגרשה. ויש לומר, משום שרגלים לדבר שיש לו מה שאמר לה, שאם לא כן למה קידשה. (עפ"י רמב"ן ור"ן, כבאור בית הלוי ח"ב לז, ז).

'לא צריכא דאע"ג דנקט דמי בעיסקא' — יש מי שפרש שאפילו כשכבר נעשה רווח מהמעוה, ויש בחלק המגיעו כדי מאתים זוז — אינה מקודשת, לפי שכל עוד לא הגיע הזמן שקבע עם בעל הממון, אין הרווח שייך לו עדיין. (ע' ר"ן; וע"ע רמ"א אה"ע לה, יח). והקשה בבית שמואל על כך, הלא יכול לחזור באמצע הזמן, ואם כן יש לראות גם בתוך הזמן כאילו כבר גמר את העיסקה? ובקצות החושן (קעו, ח) הביא מהשיטה-מקובצת שעל אף שיכול לחזור, אין לו חלק ברווח עד שישלים פעולתו לזמן שנקבע מראש.

דף טא

'גבי מכר... אף על פי שאין מלאים מים' — ואם תאמר הלא 'נקעים' דומיא ד'סלעים' קתני? וצריך לדחוק ולומר שזה שכתוב נקעים דומיא דסלעים — משום הסיפא הוא, להשמיענו שבפחות